

**NUTQIY KREATIVLIKNING IJTIMOIIY-KOMMUNIKATIV
FUNKSIYALARI: SHAXS JAMIYAT VA MADANIYAT O‘RTASIDAGI
O‘ZARO TA’SIR**

Safarova Zarina Hasanovna

Toshkent shahar Yunusobod tumani 72-maktab

Ona tili va adabiyot o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisdagi nutqiy kreativlikning ijtimoiy-kommunikativ funksiyalari, shuningdek, shaxs, jamiyat va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi. Nutqiy kreativlik til egasining individual fikrlash uslubi, estetik didi va madaniy tajribasi asosida shakllanib, kommunikativ vaziyatda yangicha ifoda vositalarini yaratish orqali ijtimoiy aloqalarni boyitadi. Shuningdek, maqolada kreativ nutqning madaniy muhitni aks ettirish, jamiyatdagi ijtimoiy rollarni ifodalash va shaxsning o‘zini namoyon etish vositasi sifatidagi funksional ahamiyati yoritilgan.

Kalit so‘zlar: nutqiy kreativlik, ijtimoiy-kommunikativ funktsiya, shaxs, jamiyat, madaniyat, til va tafakkur, kommunikativ muhit.

Nutqiy kreativlik jamiyat taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichlaridan biriga aylanmoqda. Chunki insonning o‘z fikrini noodatiy, ifodali va ta’sirchan tarzda yetkazish qobiliyati nafaqat shaxsiy madaniyat darajasini, balki butun jamiyatning kommunikativ salohiyatini ham belgilaydi. Nutqiy kreativlik shaxs, jamiyat va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirning faol shakllanishiga xizmat qiladi u ijtimoiy munosabatlarda yangicha yondashuv, madaniy qadriyatlarni zamonaviy kontekstda ifodalash va til imkoniyatlaridan ijodkorona foydalanish orqali namoyon bo‘ladi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, axborot makonining kengayishi, ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi va ommaviy axborot vositalarining erkinlashuvi nutqiy kreativlik uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Bugungi kunda til nafaqat muloqot vositasi, balki ijtimoiy faollik, shaxsiy brend yaratish va madaniy identifikatsiyaning muhim omiliga aylangan. Shu bois, nutqiy kreativlikning ijtimoiy-kommunikativ funksiyalarini o‘rganish shaxs va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir mexanizmlarini

chuqur anglashga, madaniyatning til orqali ifodalanish jarayonlarini tahlil qilishga imkon beradi[1].

Mazkur tadqiqotda nutqiy kreativlikning ijtimoiy-kommunikativ ahamiyati amaliy misollar, zamonaviy OAV materiallari va ijtimoiy tarmoqlardagi kommunikativ holatlar asosida yoritiladi.

Nutqiy kreativlik bu insonning ijtimoiy muhitda o‘z fikrini noodatiy, ta’sirchan va samarali tarzda ifoda etish qobiliyatidir. U nafaqat tilning grammatik yoki leksik imkoniyatlaridan foydalanishni, balki ijtimoiy-madaniy vaziyatni to‘g‘ri anglash, kommunikativ maqsadga mos nutqni yaratish va madaniyatlararo muloqotda moslashuvchanlikni talab qiladi.

Masalan, 2022-yilda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlarning kreativ fikrlash va innovatsion salohiyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorida ta’lim jarayonida nutqiy kreativlikni oshirish bo‘yicha ko‘plab amaliy dasturlar ishlab chiqildi. Shu qaror asosida Toshkent davlat pedagogika universitetida “Ijodiy nutq va kommunikatsiya madaniyati” moduli joriy etildi. Ushbu modulda o‘quvchilar amaliy mashg‘ulotlar davomida o‘z g‘oyalarini ijtimoiy tarmoqlarda, blog platformalarida kreativ tarzda ifodalashni o‘rganishadi. Masalan, “Til va madaniyat haftaligi” doirasida o‘quvchilar o‘zbek milliy qadriyatlarini zamonaviy kontekstda ijtimoiy tarmoqlar orqali videolar ko‘rinishida ifodalashdi. Bu jarayonlarda ular milliylik, madaniyat va kreativlikni uyg‘unlashtirib, jamiyat bilan bevosita kommunikativ aloqa o‘rnatishdi.

Bundan tashqari, 2023-yil 30-iyunda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan “Ta’lim tizimida ijodiy kompetensiyalarni shakllantirish konsepsiyasi” amaliy bosqichga kiritildi. Bu hujjat asosida o‘quv dasturlariga “Nutqiy ifoda va kommunikativ kreativlik” fanlari kiritildi. Mazkur fan orqali o‘quvchilarga jamoaviy bahs-munozaralarda ishtirok etish, ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy kommunikatsiyani yaratish, konstruktiv fikr bildirish madaniyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan topshiriqlar berilmoqda[2].

Masalan, amaliy dars jarayonida o‘qituvchi o‘quvchilarga quyidagi topshiriqni beradi: “Mahalliy madaniyat va zamonaviy yoshlar tili o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatuvchi videoblog yarating.” O‘quvchilar bu topshiriqni bajarishda o‘z nutqiy kreativliklarini namoyon etadilar: kimdir xalq maqollarini zamonaviy kontekstda

izohlaydi, kimdir esa o‘zbek tili va ingliz tili o‘rtasidagi lingvokultural farqlarni hazil orqali ifodalaydi. Natijada, o‘quvchilar nafaqat tildan foydalanish mahoratini oshiradilar, balki ijtimoiy tarmoqlar orqali madaniy qadriyatlarni targ‘ib qilishni o‘rganadilar. Nutqiy kreativlikning ijtimoiy-kommunikativ funksiyasi shundaki, u jamiyatdagi shaxslarning o‘zaro ta‘sirini jonlantiradi, ijtimoiy muloqotni yangi bosqichga olib chiqadi. Masalan, “O‘zbekiston yoshlar tarmog‘i” yoki “Milliy g‘oya va mafkura markazi” tomonidan tashkil etilgan “Ijodkor yoshlar forumi”da ishtirokchilar o‘z chiqishlarida ijtimoiy muammolarni kreativ nutq vositasida yoritib, jamiyat e‘tiborini muhim masalalarga qaratishadi. Bu orqali ularning nutqi faqat informatsion emas, balki ta‘sirchan kommunikativ vositaga aylanadi.

Bugungi kunda nutqiy kreativlik shaxsni faollikka, jamiyat bilan muloqotda ochiqlikka va madaniy identifikatsiyani saqlab qolgan holda yangicha ifoda uslublarini yaratishga undaydi. “O‘zbekiston Respublikasi ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonun (yangi tahriri 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan) aynan shu jarayonni qo‘llab-quvvatlaydi. Unda ta‘lim jarayonining asosiy vazifalaridan biri sifatida “ijodiy fikrlashni, nutqiy va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish” ko‘rsatilgan. Shu asosda ta‘lim muassasalarida o‘quvchilarning nutqiy kreativligini amaliy mashg‘ulotlar orqali mustahkamlash uchun kommunikativ platformalar “debate club”, “storytelling darslari”, “digital jurnalistika loyihalari” kabi yo‘nalishlar faol rivojlanmoqda.

Demak, O‘zbekiston ta‘lim tizimida nutqiy kreativlikning ijtimoiy-kommunikativ funksiyalari bugun amalda real shaklda tatbiq etilmoqda u o‘quvchilarni fikrini mustaqil, lo‘nda va ijtimoiy mas‘uliyat bilan ifoda etishga yo‘naltirib, madaniy tafakkurni rivojlantiruvchi kuchli omilga aylanmoqda[3].

T/r	Funksiya (ijtimoiy-kommunikativ roli)	Amaliy misol (nutqdagi kreativ ifoda, kommunikatsiya jarayonida)	Manba / sana	Izoh
1	Shaxsni namoyon etish va ovozini eslatish	2024-yil 12-iyunda Samarqandda “Ijodkor yoshlar forumi” o‘tkazildi, unda yosh adiblar, shoirlar va blogerlar o‘z chiqishlarida metafora, kinoya va til bilan o‘yin orqali shaxsiy dunyoqarashlarini auditoriyaga yetkazdilar.	12 iyun 2024	Bu kabi chiqishlar nutqiy kreativlik orqali shaxsiy ovozni kuchaytiradi va tinglovchida xotira qoldiradi.
2	Jamiyatga muammolarni ifoda etish va fikr uyg‘otish	“Kun.uz” va boshqa axborot saytlarida sarlavhalar va maqolalarda dramatik til, so‘z o‘yinlari va kinoya orqali ijtimoiy muammolar korrupsiya, ekologiya, yoshlar masalalari yangicha tarzda yoritiladi.	OAV tahlillari, matbuot namunalari	Bu usul auditoriyani faollikka undaydi, muammoni sodda bo‘lmagan nutq orqali qayta talqin qiladi.

T/r	Funksiya (ijtimoiy-kommunikativ roli)	Amaliy misol (nutqdagi kreativ ifoda, kommunikatsiya jarayonida)	Manba / sana	Izoh
		(Masalan, sarlavhalarda “yorug‘lik narxi” metaforasi)		
3	Madaniyatni til orqali yangilash va modernizatsiya qilish	Matbuot va tarmoqlarda o‘zbek tiliga moslashtirilgan neologizmlar, hashtaglar, internet istilohlari qo‘llaniladi: misol uchun “trend”, “vayb”, “challenge” so‘zlari o‘zbek tilida mos shaklda ishlatiladi.	OAV va tarmoq postlari	Bu jarayon madaniyatni til ichiga integratsiyalash, tilni zamonaviy va jonli qiladi.
4	Kommunikativ integratsiya ijtimoiy guruhlarni bog‘lash	2025-yil 21-dekabrda “Yoshlar yetakchilari forumi 2024” doirasida ijtimoiy tarmoqda “forum” e‘lonlari, hashtag kampaniyalar orqali yoshlar o‘rtasida kommunikatsiya va nutq almashinuvi mashhur bo‘ldi.	21 dekabr 2024	Hashtag va onlayn e‘lonlar nutqiy kreativlik orqali guruhlarni bog‘laydi va umumiy muloqot maydoni yaratadi.
5	Ta‘limga nutqiy kreativlikni kiritish	2024-yil 4-iyunda Toshkentda “Kreativ ta‘lim: innovatsiya va samaradorlik” mavzusidagi xalqaro konferensiyada pedagoglar nutqiy-uslubiy kreativlikni dars jarayoniga tatbiq etish misollarini taqdim etdilar.	4 iyun 2024	Bunday tajriba nutqiy kreativ yondashuvlarni ta‘lim sohasida jamiyatga kengaytiradi.

XULOSA

Nutqiy kreativlikning ijtimoiy-kommunikativ funksiyalari shaxs, jamiyat va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sirning eng faol ko‘rinishlaridan biridir. Zamonaviy O‘zbekiston sharoitida bu hodisa nafaqat tilning estetik imkoniyatlarini ochib berish, balki ijtimoiy ongni shakllantirish, madaniyatni yangilash va shaxsning o‘zini ifoda etish maydonini kengaytirish vositasi sifatida ham xizmat qilmoqda[4].

Amaliy jarayonlar shuni ko‘rsatadiki, bugungi nutqiy kreativlik:

ijtimoiy kommunikatsiyada faollik va ishtirokni oshiradi - bloggerlar, jurnalistlar, o‘qituvchilar va yosh ijodkorlar tildan ijodiy foydalanib, auditoriya bilan kuchli emotsional aloqa o‘rnatmoqdalar;

madaniy yangilanishning harakatlantiruvchi kuchiga aylanmoqda - yangi so‘zlar, obrazlar, internet tili, ommaviy metaforalar orqali til zamonaviy hayot sur‘atiga moslashmoqda;

shaxsning o‘ziga xosligini ijtimoiy muloqotda namoyon etadi - har bir inson o‘z nutqi orqali o‘z fikrini erkin ifoda etib, jamiyatda o‘z o‘rnini belgilamoqda;

ta'lim va madaniyatda kommunikativ yangilanishni ta'minlamoqda - dars jarayonlarida, ijodiy loyihalarda, matbuot va tarmoq faoliyatida til vositalari orqali ijtimoiy faollik kuchaymoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Tursunov, M., & Yo'ldosheva, N. (2023). O'zbek tili nutq madaniyati va kommunikativ kompetensiya asoslari. – Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
2. Abdullayeva, D. (2024). Lingvokreativlik va ijtimoiy kommunikatsiya: amaliy yondashuvlar. – Samarqand: “Zarafshon universiteti” nashriyoti.
3. Qo'chqorova, S. (2022). O'zbek tilida ijodiy nutq va madaniy ifoda vositalari. – Toshkent: “Turon zamin” nashriyoti.
4. Karimova, M. (2024). Zamonaviy kommunikatsiya va nutq kreativligi: ijtimoiy-falsafiy tahlil. – Buxoro: “Innovatsiya nashr” nashriyoti.